

Standsfæller blandt Jorddrotterne udmærket, thi der er Ingen, de have rystet for som for Bang og S. E. Larsen, da Larsen under Lehmanns Egede proklamerede den Sætning at „i alt Fæstegods er Bondestanden Med-eier“. Jeg giver den ærede Minister denne nye Opgave, som er langt bedre end at lave Provisorier. Dernæst vil jeg som Exempel paa, hvor let det er at overse en Lov, nævne en Mand, der er et Drakel for alle dem, der ønske at lære det forrige Aarhundredes Landbolovgivning at kjende, nemlig General-prokurør Stampe. Han skrev i 1760, at vel vare Fæstekontrakter saa at sige den eneste Kontraktmaade, hvorpaa Landeiendomme vare udleiede, men at der desuagtet ikke var Noget i Veien for at udleie Huse paa Aaremaal. Dette siger Stampe i 1760, altsaa omtrent 60 Aar efter, at det var lobbestemt, at Huse lige saavel som Gaarde paa Bondestyld, skulde bortfæstes. Men Bang oplyser i det, han forelagde Landbokommissionen i 1849, at det er en aabenbar Uvidenhed eller Feiltagelse af Stampe. Naar en saa stor Lovkyndig og en Mand, der gav Stødet til forrige Aarhundredes Bøndereform, kunde i den Grad forfeile et vigtigt Spørgsmaal, kan jeg jo godt forstaa, at den ærede Minister er ligesaa uvidende. Men det er jo ikke nok dermed; thi Ministeren har havt Bang til at undersøge dette Spørgsmaal, og da mine ærede Naboer kom frem med denne Sag i deres Lovforslag, forekommer det mig, at den ærede Minister burde, dersom han ikke havde den tilbørlige Sagkundskab i Husmandsspørgsmaalet, have søgt at staffe sig den ved at tage en Smule Manuduktion hos En eller Anden, f. Ex. hos Justitsministeren; han kan vistnok ogsaa sin Landboret, skjøndt jeg erkjender at have havt Prøver paa, at han ikke bryder sig meget om Husmændene, og det undrer mig nu ikke. Men som sagt, den ærede Indenrigsminister kan ikke indskyde sig under Stampe; thi Bang har oplyst, at Stampe tog feil, og det er nok ogsaa erkjendt af Drsted. Saa kom 1790, da man udgav den Lov, jeg oftere her har nævnet, og der staar alene nævnt Gaarde. De daværende Lovgivere i Rentekammeret havde formodentlig lært af Stampe, at Husmænd ikke havde Ret til at blive Fæstere. Det er ikke oplyst, hvorledes Loven 1790 har betragtet Sagen eller faaet den Mening, det fremgaar af et Kancellicirkulære, der udkom kort Tid efter. Deri staar udtrykkeligt, at Huse kunne ikke gjøre Fordring paa at bortfæstes. Jeg gjentager dette; thi jeg er enig med Ministeren i, at Huse faktisk ikke have havt Ret til Fæste i de sidste hundrede

Aar, men jeg siger, at oprindelig, i 1702, da bleve Husene stillede lige med Gaardene i saa Henseende til Bortfæstning paa Livstid, ikke med Hensyn til Bortleie paa Aaremaal; thi det var forbudt baade for Huse og for Gaarde, og det er derfor slet ikke Andet, jeg her hævder, end en Ret, som Husmændene have tabt ved Tidernes Ugunst under Enevælden, da de ikke havde nogen Myndighed eller Repræsentation til at paatale deres Rettigheder. Nu have vi her som Demokrater den Pligt at rode op i disse gamle Sager og se at fremdrage, hvad der var Skik her i vort Fædreland, før Bureaukratiet tiltog sig en utaalelig Myndighed over Borgernes Frihed og Selvstændighed. Det har været min Opfattelse af Folkethingets Kald, og her, hvor vi ikke kunne udrette Noget i Virkeligheden, lad os ikke her gjemme vore Ord, men lade dem lyde baade for de Fortrykte og for Magthaverne. Den Tid kom saa, da vort Frihedskliv begyndte at blusse op, og Ordspøreren for de nye Bøndervenner, Balthazar Christensen, tvang da det daværende Ministerium til at nedlægge en Landbokommission, som har havt de mest velgjørende Følger. Da det skete, kom ogsaa Husmandsspørgsmaalet frem, og i det Forslag som Minister Bang i 1849 sendte Landbokommissionen, opkaster han ogsaa Spørgsmaalet om, hvad man skulde gjøre med Fæstegaardene og med Husene, og læg Mærke til, denne Minister sagde: Gaardsfæstene have Ret til at blive Selveiere og til at faae en vis Kvotadel af deres Eiendom frigiven af Godseterne, fordi de ere Medeiere af Gaarden. Han gjorde dem til Medeiere af Gaarden, og hans Kollega Larsen gjorde dem til Medeiere af Grunden, Bønderjorden; det er i Grunden ikke Andet end en Formforskjel i Bevisførelsen. Larsen var ligesom Bang af den Mening, at det var ligefrem Gabn for Samfundet at blive fri for Fæstetvang; han udtalte sig med de stærkeste Ord om det Forkastelige i at vedligeholde Gaardsfæste, og han er utvivlsomt og med klare Ord af den Mening, at Fæstene skulde have en vis Del af Gaarden som Medfæstelse i Købesummen. Det siger han med Hensyn til Gaardene; med Hensyn til Husene siger han blot, at, da Husmændene ikke have Ret til at blive Fæstere, kunne de ikke faae denne Medfæstelse, men han siger ikke, at det er urigtigt at forlange, at Husmændene skulde være Fæstere. Nu kom altsaa Bang med det Spørgsmaal til Landbokommissionen: Hvad vil I nu gjøre med Husmændene? Og saa svare naturligvis de Proprietarier, som sad i Landbokommissionen, Neergaard og Dahl fra Aarhus — det er en af den ærede Ministers